LUMINIŢA CHIOREAN

CONECTORII ADVERBIALI. PRACTICA ANALIZEI INSTRUCŢIONALE*

„Oamenii de azi nu sunt apropiaţi unul altuia de un liant, ci doar de un conectiv.”
Constantin Noica

0. Introducere la tema conectorilor textuali

Pornind de la actualitatea ***conectorilor textuali sau discursiv-pragmatici***, considerăm necesare câteva precizări teoretice referitoare la distincţiile: *frază vs enunţ/ text vs discurs, semnificaţie vs sens*, respectiv semnificaţia *sensului textual, operator vs conector, gramaticalizare vs pragmaticalizare, conectori sintactici vs conectori textuali sau pragmatici, adverbul „non-referenţial”, rol pragmastilistic.*

În cercetarea noastră despre conectorii textuali, cu referire la adverbul cu rol discursiv-pragmatic, am urmărit următoarele aspecte: noţiuni teoretice despre conectorii textuali sau discursiv-pragmatici; procesul de pragmaticalizare a adverbului; câteva aspecte descriptive, inventar şi analiză pragmastilistică a adverbului discursiv – conector textual.

Fundamentarea ştiinţifică a articolului este susţinută în baza informaţiilor a trei volume de referinţă în domeniu: DEP, Draşoveanu 1997 şi GBLR.

Corpusul de sprijin pentru direcţia teoretică avansată va fi constituit din texte poetice ce conţin *adverbe cu rol pragmatic, fără semnificaţie referenţială*, iar metodologia cu care vom opera este cea specifică *morfosintaxei* şi *pragmastilisticii*[1].

1. Câteva lămuriri dinspre/ pentru o pragmalingvistică a adverbului

În concepţia coşeriană, ***discursul*** reprezintă actul sau seria actelor de vorbire coerente, realizate de un vorbitor, într-o anume situaţie, iar ***textul*** nu e altceva decât produsul respectivei activităţi (Coseriu 1967). Altfel spus: *discursul* relaţionează cu producerea actelor de comunicare, iar *textul* reprezintă produsul comunicativ în sine.

Mai mult: *textul* se justifică prin confirmarea sensului textual, definit de Carmen Vlad ca „dimensiune fundamentală a textului”, ce demonstrează că „semnificatului acestui macrosemn îi corespunde în text o expresie specifică”, motiv pentru care *lingvistica textului e o lingvistică a sensului* (Vlad 2000, p. 18).

* Publicat în *Proceedings of the European Integration- Between Tradition and Modernity*, Tg. Mureş, 2013, p. 295–305, revăzut şi adăugit, la acest moment, articolul, cu dragoste şi preţuire, i-l dedic dlui prof. univ. dr. G. G. Neamţu, celui care a contribuit la formarea mea ca lingvist. „Este suficient un surâs al vieţii pentru ca totul să recapete sens...” (Cât adevăr respiră însemnările filosofului!)

[1] Adăugăm şi exemple de analiză instrucţională, specifică pragmalingvisticii.

BDD-V429 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:51 UTC)

Reţinem, de asemenea, configurarea textului sub semnul „cercului hermeneutic": ***semn***, ***gândire***, ***lume***, triada semnică ce influenţează redefinirea textului care acoperă „sfera textului (explicit[2]) împreună cu *contextul* său (implicit)" prin sintagma „text-aisberg", propusă în lingvistica textului de Carmen Vlad, înţeles ca

> „[...] un obiect eminamente verbal, parte a unui proces de comunicare şi de cunoaştere, în şi prin care se dezvoltă el însuşi ca semn sau complex semnic şi ca purtător al sensului" (Vlad 2000, p. 15).

Relaţionarea dintre conţinutul propriu-zis al textului („sfera": *sens noţional vs sens-notă*[3]) şi contextul său se reflectă în ***sensul textual***, dirijat/controlat (explicit şi implicit) prin prezenţa *relatemelor* (Draşoveanu 1997) – categorie care, în opinia noastră, conţine: *deictice*, *anaforă vs cataforă*, *relateme de modalizare (modalizatori)*, *relateme de negaţie*, *discurs raportat şi* ***conectori*** sau ***implicaturi*** (Paul Grice, teoria conversaţională), relateme active în construirea ***sensului relaţional*** (sintactic şi pragmatic) prin selectarea semnificaţiilor referitoare la: a) realizarea „funcţiei textuale" (Eugeniu Coşeriu) relevante unui asemenea „proces cumulativ, holistic" (Paul Ricœur); b) identificarea contextului cu situaţia de discurs (cf. socio- şi psiholingvistica); c) conectarea şi explicarea aspectelor cognitive şi dinamice ale comunicării verbale prin procese inferenţiale (cf. „jocurile de limbaj" ale lui Ludwig Wittgenstein (1921/1991) referitoare la corespondenţa dintre limbaj şi lume; principiul cooperării la P. Grice; noţiunea de *implicitare* – Dan Sperber şi Deirdre Wilson, în legătură cu *pertinenţa*; *topoi*, la J. C. Anscombre şi O. Ducrot (cf. DEP, p. 17), semnificaţii relevante pentru *alteritate*[4] ca dimensiune a limbajului, concept din care, pe lângă sensul de „a comunica cu altul", transpare, mai cu seamă, opţiunea la un text-secund, în „oglindă", ca model asumat, subiacent *text-discursului* caracterizat prin opoziţia *lingvistic vs praxiologic*.

În concluzie, reţinem observaţia lingvistei Carmen Vlad (2000, p. 12):

> „*Discursul*, în calitate de *construct praxiologic*, descriind o activitate socială în baza unui sistem de acţiuni, se caracterizează printr-un nivel motivaţional, unul intenţional şi unul performativ (al execuţiei: enunţuri performative – funcţia autoreferenţială), iar *textul*, obiect exclusiv *lingvistic*, nu este altceva decât rezultatul activităţii discursive, rezultat ce pretinde o descriere în termeni formali, logico-semantici".

Cum obiectul cercetării noastre îl constituie conectorii pragmatici sau textuali[5] din clasa adverbului non-referenţial, ne preocupă, în special, *implicaturile* – „conţi-

[2] *Explicit*: suma semnelor verbale exprimate; *implicit*: sesizarea deosebirilor conţinute la nivel inferenţial.

[3] Tiparele structurante – substantivizare, adjectivizare, verbalizare, adverbializare – corespund sensului nerelaţional, prin urmare, fie *sensului noţional* (substantiv plus cuvintele substantivizate, adică: clasa lexico-gramaticală a substantivului), fie *sensului-notă*: *calificativ* (clasa lexico-gramaticală a adjectivului), *procesual* (clasa lexico-gramaticală a verbului) sau *circumstanţial* (clasa lexico-gramaticală a adverbului) – *apud* Draşoveanu 1997, p. 21.

[4] În concepţia coşeriană, dimensiunile textului se referă la: varietate, omogeneitate, alteritate şi metaforizare – dimensiunea metaforică a limbajului.

[5] Clasificarea conectorilor: conectori sintactici şi conectori pragmatici.

BDD-V429 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:51 UTC)

nuturile comunicate indirect ce corespund aspectelor non-vericondiţionale ale enunţurilor" (cf. Grice, *apud* DEP, p. 14) şi reprezentarea funcţiei acţionale[6] a limbajului (Austin, *apud* DEP, p. 13), manifestat în acte de limbaj – mostre discursiv-textuale (fapte lingvistice) ale enunţului.

În prezentarea adverbelor cu rol de conector pragmatic, fără semnificaţie referenţială, trebuie să ţinem cont de *faptele de enunţare*, *de inferenţă* şi *de instrucţie*, ca definitorii în depăşirea modelului structural <formă–sens> prin recunoaşterea şi impunerea dimensiunii pragmatice (*apud* DEP, p. 15–30).

Dintre *faptele de enunţare*, nu toate enunţurile au funcţie referenţială, în sensul desemnării unui obiect al lumii, ci ilustrează cu fidelitate „cercul hermeneutic" al limbajului (triada semn–gândire–lume), motivându-se prin funcţia autoreferenţială (cu referire la ele însele), indicată nu de context, ci printr-un mod convenţional, la nivelul structurii lingvistice, prin *conectori pragmatici*. Aceste *enunţuri performative*, în fapt, sunt ilustrarea propriilor acţiuni ale enunţării denumite/exprimate în structura lingvistică. În acest caz, enunţarea este integrată în semnificaţia enunţurilor, fiind vorba de o *semnificaţie autoreferenţială* (sens aluziv la propria enunţare), dar *nu autotelică* („suficientă sieşi"), odată ce, prin *inferenţe*, sunt accesate, implicate şi/sau validate alte enunţuri, drept compliniri subiective, e drept, dar dirijate, prin *instrucţiuni* (*apud* DEP, sau *implicaturi*, în opinia lui Grice), spre opţiunea la un anume câmp semantic (şi/sau izotopie).

Reţinem şi aspectul distincţiei dintre *frază şi enunţ*. Caracterizată prin structură sintactică şi prin semnificaţia propulsată de cuvintele prezente în text (semnificaţie/ nivelurile limbii: fonetic, semantic şi lexical, morfologic, sintactic, stilistic şi/sau elemente paralingvistice), entitate abstractă înscrisă doar în codul lingvistic al structurii sale, *fraza* este obiectul lingvisticii. *Enunţul* este obiectul pragmaticii şi reprezintă interfaţa interlocutorilor dispuşi să schimbe nu fraze, ci enunţuri, în sensul „frazelor completate cu informaţii care se deduc din situaţia în care aceasta este enunţată."(DEP, p. 18). În baza aceleiaşi surse lingvistice (DEP), „enunţul este produsul enunţării unei fraze" şi funcţionează în cheia unei varietăţi în unitate de entităţi concrete, în sensul exploziei/imploziei inferenţiale generate de un anume sens vectorial, prezent prin *instrucţiuni* sau *conectori pragmatici*, cei care provoacă şi întreţin dialogul dintre lumi: fie dintre text şi context în sensul unui dincoace şi dincolo de text, fie dintre locutor şi interlocutor. Relaxarea într-o comunicare construită pe mesaje, pe care nu conteneşti să i le trimiţi Celuilalt, merită efortul implicării în înţelegerea rostului şi rostuirii conectorilor discursiv-pragmatici în enunţare.

2. Conectorii discursiv-pragmatici. Cazul adverbelor discursive

Instrucţiuni, *„cuvinte ale discursului"* („mots de discours") şi *conectori* sunt termeni folosiţi de O. Ducrot (DEP, p. 18) pentru conjuncţii, locuţiuni, adverbe fără

[6] Cf John Austin: „[…]limbajul, în comunicare, nu are, în principal, o funcţie descriptivă, ci o funcţie acţională: folosind limbajul, nu descriem lumea, ci realizăm acte de limbaj (DEP, p. 14).

BDD-V429 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:51 UTC)

semnificaţie referenţială, ci doar cu *rol procedural* la nivelul folosirii codului lingvistic (ne referim, aici, atât la conectorii transfrastici, cât şi la cei frastici cu rol pragmatic). O „analiză instrucţională" (DEP) poate genera o schemă de funcţionare a conectorului („cuvânt instrucţional") la nivelul enunţului. Exprimându-ne într-un limbaj simplu: *conectorul textual sau pragmatic reprezintă un cuvânt sau o sintagmă (adverb, conjuncţie, interjecţie) care asigură legătura formală şi semantică dintre componentele enunţului, participând la coeziunea şi coerenţa tematică a textului şi orientează interpretarea lecturii enunţului, facilitând configurarea sensului textual*.

Diferenţei dintre sintaxă şi semantică, pe de o parte, şi pragmatică, pe de altă parte, îi corespunde opoziţia dintre *sistemul limbii* şi *folosirea acestui sistem*. Astfel, există două niveluri de înţelegere a limbii: cel al sistemului, respectiv cel de folosire a sistemului. De sistemul limbii sunt preocupate sintaxa, prin stabilirea unor reguli de bună formare (formă de suprafaţă), respectiv semantica de reguli de compunere (forma logică → semnificaţie a frazei), iar de uzul sistemului limbii, pragmatica ce acţionează prin legi ale discursului (interpretare completă a frazei, adică procesul ce-i atribuie enunţului valoarea comunicativă).

Sistemul limbii se referă la *codul lingvistic*. Or, *obiectul pragmaticii îl constituie folosirea sistemului lingvistic în comunicare* (enunţ), şi nu codul lingvistic. Relaţiile dintre cod şi folosirea acestuia presupun existenţa şi manifestarea a două ansambluri de noţiuni: *codificare* (informaţii codificate lingvistic: codificare conceptuală, prin adverbe de enunţare în cazul aspectelor vericondiţionale, respectiv prin negaţie metalingvistică, în cazul aspectelor non-vericondiţionale)*/inferenţă* (informaţii nonlingvistice, derivate inferenţial), respectiv ***instrucţiune (informaţie procedurală: codificare procedurală, prin* conectori*)/inferenţă***.

Odată ce pledăm pentru înţelegerea limbajului (performanţa pragmatică[7], *apud* Grice), şi nu pentru suma de „producţii lingvistice" (performanţa lingvistică, *apud* Chomsky), ne interesează **analiza instrucţională a conectorilor, în special procesul de pragmaticalizare a adverbului.**

2.1. Din structura informaţională a enunţului: despre pragmaticalizare

În lingvistica actuală, fenomenele *desemantizării şi/sau resemantizării* sunt asociate proceselor de *gramaticalizare* şi *pragmaticalizare*. *Gramaticalizarea*, fenomen manifestat în sistemul limbii (codul lingvistic), constă în transformarea elementelor lexicale în categorii funcţionale (mijloace lingvistice cu funcţie gramaticală; de ex: operatorii verbali, conectorii gramaticali, modalizatorii etc.). *Pragmaticalizarea* se referă la constituirea mărcilor pragmatice (mijloace lingvistice cu funcţie pragmatică – de ex., tema cercetării noastre: conectori discursivi adverbiali şi structuri discursive, expresia retorică a conectorilor discursivi adverbiali şi influ-

[7] „În tradiţia francofonă inaugurată de Benveniste (1996; 1974) şi urmată de Ducrot (1972; 1973; 1980; 1984; 1989), pragmatica nu aparţine studiului performanţei, ci al competenţei: aspectele pragmatice sunt codificate în limbă, iar limba conţine instrucţiuni asupra acestor utilizări posibile. Aceasta este teoria *pragmaticii integrate*." (DEP, p. 25)

BDD-V429 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:51 UTC)

enţarea sensului textual). Cele două fenomene implică, deseori, situaţii de *lexicalizare*, subiect generos pentru lexicologi, proces referitor la formarea unor noi unităţi lexicale (de ex.: împrumutul, formarea cuvintelor, fixarea frazeologică, dar şi resemantizare/desemantizare). Pragmaticalizarea urmează, de cele mai multe ori, gramaticalizării, remarcându-se opţiunea pentru o resemantizare a conectorilor gramaticali (caracterizaţi prin sens scalar).

În studiul nostru, apelăm doar la aspectele privind raportul dintre *informaţiile procedurale şi inferenţe*, ce determină interpretarea sensului textual al enunţului şi, implicit, amprentarea stilistică a discursului literar (liric).

Într-o primă etapă, abordăm doar unele aspecte, punctuale, ale fenomenelor enumerate.

Potrivit GBLR (p. 613), *tematizarea*, numită şi *topicalizare*[8], constă în „plasarea în poziţia iniţială din enunţ a unui component căruia nu-i este caracteristică această poziţie" şi se realizează prin „reorganizarea sintactică şi prin schimbarea topicii, putând fi însoţită de marcatori specifici şi de dublare".

Rematizarea, citând aceeaşi sursă lingvistică (GBLR, p. 615), constă în „marcarea caracterului de remă al unei secvenţe din enunţ. Structura tipică de rematizare este cea care izolează tema […], scoţând astfel în relief rema […]".

Rematizarea este adesea pusă în legătură cu *focusul* (componentă a informaţiei noi, elementul reliefat prin contrast pe un anumit fundal) şi cu *focalizarea* (procedeul de reliefare a informaţiei noi cu diverse mijloace şi plasarea în poziţie de *focus*, definită funcţional, prin *efect*, şi nu formal, prin poziţie şi mijloace, ca tematizare[9]). Trebuie reţinută importanţa focalizatorilor nu doar în reliefarea constituentului rematic, ci şi în relevarea valorilor semantico-pragmatice specifice, propulsând presupoziţii: „produc inferenţe semantice propoziţionale" (GBLR, p. 303). Focalizarea reprezintă acţiunea motivantă în enunţare prin caracterul salient al mijloacelor de realizare, în clasificarea cărora, pe lângă accentul frastic şi modificările de topică (tematizarea), avem marcarea prin focalizatori specifici, categorie reprezentată predominant prin adverbe discursive (*chiar*, *şi*, *tocmai*, *nu* etc.).

Altfel spus, focalizarea presupune salienţa lingvistică, descrisă de Al. Mardale (2012) ca unitatea lingvistică ce „prezintă o serie de proprietăţi categoriale, lexicale, sintactice, semantice şi/sau prozodice-intonaţionale speciale". Considerăm necesară completarea cadrului descriptiv pentru salienţa lingvistică prin termenul incidenţei inferenţiale imperative configurată prin presupoziţiile introduse, provocate şi generate prin focalizatorii adverbiali, caracterizaţi în GBLR, ca marcatori cu dublu rol: atât în reliefarea unui constituent, cât şi propunerea/generarea „valorilor semantico-pragmatice specifice, introducând anumite presupoziţii" (GBLR, p. 616).

[8] *Temă* sau *topic*; *rema – comentariu* (engl. topic-comment). Sunt diferiţi termenii temă din structura temă–remă, respectiv din roluri tematice.

[9] Tema nu poate fi focalizată. Şi tema, şi rema focalizată preferă poziţia iniţială a enunţului; diferenţa constă în faptul că tema este nemarcată, iar focusul apare sub accent frastic şi poate fi precedat de focalizatori (GBLR, p. 615)

BDD-V429 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:51 UTC)

2.2. Dinspre o pragmastilistică: adverbele cu funcţie discursiv-pragmatică

Conectorii textuali sau pragmatici reprezintă o clasă eterogenă de termeni lexico-gramaticali cu rol nonreferenţial, implicaţi în articularea relaţiilor discursiv-pragmatice realizate între componentele enunţului, la nivel transfrastic sau frastic. Din categoria conectorilor textuali fac parte conjuncţii, adverbe, interjecţii, structuri discursive de tip anaforic, de negaţie etc.

Opţiunea pentru adverbele discursiv-pragmatice o motivăm prin importanţa acestora, atât la nivel transfrastic, cât şi frastic, ca semn indicial referitor la intenţia comunicării şi, implicit, în înţelegerea şi interpretarea sensului textual, odată ce conectorii de acest tip promovează continuitatea tematică şi rematică, susţinând focalizarea. Considerăm că, fără înţelegerea rolului pragmatic al acestor conectori la nivelul enunţului, ar exista o interpretare eronată a sensului textual. De suferit ar avea şi receptarea discursului literar, care nu ar trebui să conţină vreun dezacord/vreo confuzie între semnele şi sensurile poetice.

Conform GALR (2005),

> „[...] nu există elemente specializate pentru marcarea diverselor conexiuni de natură pragmatică între propoziţiile sau frazele care alcătuiesc un text, înţeles ca rezultat al discursului. […] Se poate constata o anumită preferinţă de ocurenţă a unor conectori la nivelul textului, datorită rolului lor pragmatic, discursiv" (GALR 2005, vol. II, p. 729).

De exemplu: adverbul discursiv *or*[10] – marcă a dezacordului.

2.2.1. Subclase adverbiale discursive. Inventar, caracterizare şi aspecte stilistice

În contextul focalizării, evident ca reliefare a unei informaţii rematice prin plasarea acesteia în topica de *focus*, vom discuta aspecte din teoria şi practica conectorilor discursiv-pragmatici de tip adverbial. Din teoria clasei lexico-gramaticale a adverbului, obiectul cercetării îl constituie pragmaticalizarea adverbului ca proces lingvistic, transfrastic, mai rar, şi frastic, de iniţiere/promovare a valorilor discursiv-pragmatice şi generare inferenţială, vizând nu doar conexiunea dintre enunţuri sau relaţii la nivelul enunţului, ci şi evidenţa sensului textual.

Cercetarea respectă clasificarea adverbelor discursive propusă în GBLR (2010), în funcţie de trei criterii: a) procesele discursiv-pragmatice (tematizare şi focalizare; acte de limbaj); b) rolurile argumentative/ intenţia enunţătorului/ feed-back al co-enunţătorului; c) structuri discursive.

A) După *procesele discursiv-pragmatice* (tematizare şi focalizare; acte de limbaj), se inventariază următoarele subclase discursive de conectori adverbiali ai actelor de vorbire:

– mărci ale actului expresiv/ale enunţului exclamativ (GBLR, p. 301): două aserţiuni; aserţiune şi întrebare; promisiune şi ordin; ordin şi ameninţare (GBLR, p. 652);

– adverbe relative – *cum, când, unde* – cu rol de conectiv discursiv → *cum* „cauzal"/„temporal"/„de loc"; *când* „concesiv"/„opoziţional", „condiţional"; *unde* „cauzal", „opoziţional";

[10] În GALR 2005, *or* este considerat conjuncţie.

BDD-V429 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:51 UTC)

– mărci de focalizare sau mărci focale şi mărci restrictive (se realizează prin semiadverbe, topică fixă (*chiar* el…).

> **Notă.** Din inventarul marcatorilor specifici şi al structurilor specifice pentru temă, reţinem doar structura adverbială discursiv-anaforică: ***cât despre*** (presupoziţia unui *déja vu*, deja cunoscut), care, rămânând în semantica matricială a cuantificatorului, va exprima intenţia vorbitorului în identificarea „precisă" a referentului. De ex.: structura discursivă *cât despre* (mine)…/*Cât despre* (ce am discutat/cele discutate), echivalentă semantic cu locuţiuni prepoziţionale de tipul: *referitor la…*; *cu privire la…*; *în ceea ce priveşte…* (conectori gramaticali), îşi modifică sensul cantitativ, preferând cuantificarea calitativă: *precizia* e calitatea impusă de enunţător, context al subiectivizării, teorie impusă/promovată de Elisabeth Traugott (1989), explicată prin evoluţia sensurilor referenţiale ale cuvintelor către valori semantice orientate spre locutor: epistemice şi pragmatice.

B) După *rolurile argumentative/ intenţia enunţătorului/feed-back-ul inferenţial al co-enunţătorului*, conectorii adverbiali, pe care-i vom numi şi „decodori" ai discursului argumentativ, se clasifică în următoarele subclase discursive:

– mărci de modalizare şi de evidenţialitate: *mai*, *şi*, *chiar*, *prea*, *încă*, *abia*, *cât*, *tocmai*, *pasămite*, *(care)vasăzică*, *chipurile* etc.;
– mărci expresive: *ce*, *cât* (***cât*** *de frumoasă!)*, *tocmai* etc.;
– mărci de aproximare/ale unui potenţial fictiv, iluzoriu: *cam*, *aproape*, *aproximativ*, *circa*, *în jur de*, *peste*, *pe* (*la…*), *oarecum*, *întrucâtva* etc., sau: *parcă*, *acum*[11] (desemantizat temporal) etc.;
– mărci de confirmare: *într-adevăr*, *bun (bine)/rău*, *inclusiv* etc.;
– mărci de explicaţie sau justificare: *de aici* etc.;
– mărci de concesie: *totuşi*, *cu toate acestea*, *(şi) tot*, *măcar*, *barem*, *oricum* etc.;
– mărci de rectificare: *de fapt*, *în fine*, *altfel spus/gândit*, *altminteri*, *altfel* etc.;
– mărci de obiecţie: *păi*, *cică*, *apropo* etc.;
– mărci ale dezacordului/ale negaţiei: *dimpotrivă*, *or/nici*, *însă*, *în schimb* etc.;
– mărci de concluzie: *aşadar*, *prin urmare*, *deci*[12], *aşa că* etc.;
– mărci ale adaosului: *în plus*, *de altminteri*, *apoi*, *pe urmă* etc.;

Inventarului realizat în GALR (2005), îi adăugăm următoarele tipuri de mărci discursive:

– mărci restrictive sau limitative: *numai*[13], *doar*, *atât* etc.;
– mărci de apoziţionare (apozeme): *adică*, *bunăoară*, *alias* etc.;
– mărcile de sugestie anaforică sau dublantele anaforice: *de aici; de aceea; după aceea; din cele de mai sus reiese că; în final; în fine* etc.;
– mărcile retorice: *oare (au)*[14], *cât*, *unde*, *când*, *cum*, *încotro* (ex.: ***Cât*** *mai lucrează!*)

[11] „*Ce trebuie să fi fost* ***acum*** *o lună de zile cu teii în floare, îşi spuse visător?"* (Eliade 1981, p. 17).
[12] „Deci" = adverb compus din „de" şi „aici" (cf. Zafiu 2009).
[13] „*Între ape,* ***numai*** *ea era pământ"* (Stănescu 1985, p. 206).
[14] „*Floare-arsă,* […] / ***Au*** *văzut-ai tu, văzut, / pas de gând nepriceput, / Unde mândra mi s-a dus / Valea-n jos ori valea-n sus*?" (Eminescu 1979, p. 205) – discurs **retoric** specific poeziei populare.

BDD-V429 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:51 UTC)

C) Structuri adverbiale care vizează subclasele conectorilor de structură discursivă referitoare la:

– introducerea unei noi teme: *în schimb, acestea fiind spuse, din păcate, altfel spus/ gândit* etc.;
– organizarea informaţiei, ierarhizarea ideilor – conectori discursivi ierarhici: *în primul rând/în al doilea rând/în ultimul rând*; *mai întâi/apoi*; *pe de o parte/ pe de altă parte* etc.;
– rolul metacomunicativ: *teoretic/sincer/natural* (vorbind), *logic/mecanic* (gândind), *pe scurt, mai precis, mai bine-zis* etc.;
– structurile pro-frază de tipul: *da, sigur, fireşte, nu, nicidecum, cu siguranţă* etc.

Adăugăm:

– coordonarea alternativă: stări combinate (de echivoc, de dinamic, confuzie): *ba…, ba…*; *când…, când…*; *acum….*; *acum…* etc.;

2.3. Note la o retorică a adverbului discursiv-pragmatic

În practica analizei instrucţionale a conectorilor, am optat pentru mostre ale discursului literar, propunând un corpus de texte relevante în interpretarea pragmastilistică a adverbului cu rol de conector discursiv în configurarea poetică a sensului textual. Vom analiza rolul stilistic al „decodorului discursiv" implicat în amprentarea stilistică a discursului poetic.

• **Repetitivul „*mai*"… dincolo de canon**

În poezia simbolistă bacoviană, conectorul „mai" renunţă la semantica repetiţiei în favoarea exersării unei tehnici cumulative de recompunere a spaţiului poetic, în care aglomerarea de obiecte din universul domestic, paradoxal, nu sufocă, ci aduce liniştea, calmul, resemnarea, rămânerea în contingenţă, semne indiciale ale „sfârşitului continuu": „***Mai** spune s-aducă jăratec* […] / ***Mai** spune s-aducă şi ceaiul /* [...] ***Mai** spune s-aducă şi lampa* [...]" (*Decembre*)

Despre un efect poetic inedit, exersat prin acelaşi procedeu cumulativ, putem vorbi în discursul liric neomodern stănescian, unde acelaşi conector adverbial „mai" potenţează simbolurile ascensionale durative simultan cu ieşirea din contingent, raportată la simboluri universale, făcută cinetic, în mişcări derulate cu lentoarea ce mimează nostalgia iubirii dincolo de timp: „***Mai** lasă-mă un minut / **Mai** lasă-mă o secundă / **Mai** lasă-mă o frunză, un fir de nisip. / **Mai** lasă-mă o briză, o undă. / **Mai** lasă-mă un anotimp, un an, un timp*" (*Viaţa mea se luminează*).

Folosind aceeaşi tehnică şi păstrând acelaşi registru romantic, eul liric accentuează eminescianul *pattern* al iubirii, teiul – „*axis mundi*", intertext remarcat cititorului absolut aleatoriu în evocarea existentelor poetice generatoare de iubire: „*Mi-a **mai** rămas şi-un ram de tei, / Îl vrei, iubita mea, îl vrei?"*(*Amfion, constructorul*).

Alteori, conectorul cumulativ „mai" este substituit cu „încă": „*trece-alene / o leoaică arămie / cu mişcările viclene, / **înc**-o vreme, / şi-**nc**-o vreme…"(Leoaică tânără, iubirea)* – prelungirea timpului iubirii spre/într-un *illo tempore.*

Sau rolul cumulativ este interpretat triumfător prin conectorul „nici": *„Nu mă face frumos **nici** tristeţea, / **nici** amurgul, nici foamea, / **nici** inima altuia, / **nici** co-*

BDD-V429 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:51 UTC)

*pacii altuia… / **nici** cuvântul…*" (*Cântec*) – negaţia existentelor prin recunoaşterea clipei.

Observăm că avem de-a face cu stiluri poetice diferite. Astfel, la George Bacovia, un subiect S (eul liric, deictice pers. I) intră în posesia unui cumul C printr-un intermediar (deictic verbal pers. a II-a), apelat insistent, chiar enervant, prin verbul *dicendi*; de aici, imaginea unui univers construit prin aportul celor doi actanţi. La Nichita Stănescu, un subiect S (deictice specifice eului liric) intră în posesia unui cumul C prin acţiuni personale; de aici, rezultă un univers dăruit celuilalt (interlocutorului) din/prin generozitatea poetului. Notăm, de asemenea, evocarea ca particularitate a conectorului „mai" cumulativ – de unde: discurs evocator.

• **Structura discursiv-anaforică „prepoziție + *aceea*"**

Principiul poetic al discursului liric stănescian îl constituie simultaneitatea, marcată pragmastilistic prin structura discursivă „după aceea", un discursiv anaforic cu rol evocator, ce trimite la un antecedent şi „colaborează" cu acesta în vederea construirii imaginarului ontic: „***După aceea** se sărută de nenumărate ori cubul* […] */ **După aceea** se ia un ciocan..*" *(Lecţia despre cub)* sau: „***După aceea** s-a făcut tăcere*" *(Mişcare în sus).*

Rolul cumulului construit în baza anaforei nu este străin de noi distribuţii funcţionale prin distribuţiile conectorilor: „pe urmă" sau „apoi", ce prezintă aceeaşi disponibilitate semantică a derulării metaforelor, metonimiilor şi simbolurilor în planuri simultane: „***Pe urmă** ne vedeam din ce în ce mai des, / Eu stăteam la o margine a orei, / tu – la cealaltă / ca două toarte de amforă*" *(Poveste sentimentală)* – simbol: timpul iubirii deopotrivă consimţit.

De cele mai multe ori, trecerea de la un simbol la altul, de la o imagine metaforică la alta se face prin conector temporal, cu precauţie, mimând, adesea prin repetiţie, expansiunea temporală dinspre contingenţă (*existent*) spre transcendenţă (*existând*) – atitudine specifică unui demers autoscopic: *călătoria în sine (pact somatografic:* „[…] ***Până când, până când** în tâmple şi în frunte mi se-nfigeau sunând / întâmplări, amintiri* […] *veniri şi plecări*" *(Continuitate)* – nu epuizare, extenuare, ci o atitudine dedalică, cu un efort creator sisific.

În poezia lui Marin Sorescu, observăm că ultimul element al izotopiei identitare este evidenţiat printr-o structură de tipul: „la urmă", „după care" sau „şi (narativ), în sfârşit" – „***Şi, în sfârşit**, o soartă / Şi cu **încă** o soartă (de unde-o mai fi ieşit?)* [– rol cumulativ] */ Fac două (Scriem una şi ţinem una, / **Poate, cine ştie**, există şi viaţă de apoi)*" (*Contabilitate*) – „poate, cine ştie"… prezumţie; conector metadiscursiv retoric.

Revenind la structura discursivă „prepoziție + *aceea*", în discursul liric sorescian, are rol concluziv – „de aceea": „***De aceea** / Eu mă emoţionez…*" (*Capriciu*).

În analiza instrucţională asupra semnificaţiilor pragmastilistice ale conectorului adverbial din structurile discursiv-anaforice „*după aceea*" *vs* „*de aceea*", ilustrate prin versurile celor doi poeţi, se constată scenarii diferite. În poezia stănesciană, un

BDD-V429 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:51 UTC)

subiect S (deictice personale şi verbale, pers I – cf. „lecţiile[15]"), după o enumerare de acţiuni simultane, finalizează demersul poetic printr-un ultim element E, păstrând semantica *evocatoare*. Poezia sorescianã surprinde prin interpretarea *concluzivă*.

- **T111: pronume/adjectiv nehotărât/adverb/conector adverbial**[16]

A. STRUCTURI-TIP

(1) „*Străbunica ştie tot*" (Pop)
(2) „*Nu face roade tot pomul*"(Folclor).
(3) *E un ştie tot.*
(4) *Mi i-a dat de tot…*
(5) *L-a lăsat sărac de tot.*
(6) „*Nu mai sta de tot ofta / Şi în gând nu mă mustra…*" (Eminescu).
(7) „*Pe la poarta cui mi-i drag, / Treabă n-am, dar tot îmi fac*" (Folclor).
(8) *Cu timpul, i-ar vrea tot mai aproape.*

B. SOLUŢII:

(1) *tot* = pronume/complement direct
(2) *tot* = adjectiv pronominal nehotărât (=*orice*)/atribut adjectival
(3) *un ştie tot* = substantiv/nume predicativ
(4) *de tot* = locuţiune adverbială/predicativ suplimentar
(5) *de tot* = formant adverbial (= *foarte*) din structura superlativului absolut
(6) *tot* = adverb de mod repetitiv (=*mereu*)/complement circumstanţial de mod
(7) *tot* = conector adverbial concesiv (= *totuşi*)/fără funcţie sintactică
(8) *tot* = conector adverbial progresiv (=*din ce în ce*)/fără funcţie sintactică

3. În loc de concluzii, reţinem câteva aspecte din practica adverbelor cu rol discursiv-pragmatic referitoare la dificultăţi/controverse:

– „*şi*" conector duplicitar: sintactic şi/sau pragmatic (ex. *şi* coordonativ/*şi* adversativ; *şi* narativ; *şi* cumulativ, semiadverb focalizator);
– „liniştea" conectorilor specializaţi – adverbialele discursive:
  • sintactic (*prin urmare, aşadar*);
  • pragmatic (*în fond, în primul rând, ca să spun aşa, dimpotrivă*);
– rolul „amprentării" stilistice prin acţiunea adverbialului anaforic de tipul: *din cele de mai sus reiese că, din cele spuse…, de aceea, de aici, în final*;
– opţiunea în analiza conectorului adverbial cu statut incert: conjuncţie sau adverb?
  • „*dar, iar, însă, ci, numai că*" – schimbare tematică, revenire la tema anterioară, contrazicere a aşteptărilor; *dar* – narativ, marcator conver-

[15] Poezii din *Opere imperfecte*, de ex.: *Lecţia despre cub*, *Lecţia de citire*, *Lecţia despre zbor*, *Lecţia despre cerc*.
[16] ...T 111 – tema care ar urma în Neamţu 2007 (autorul îşi încheie cartea cu T 110).

BDD-V429 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:51 UTC)

saţional; *iar* – contrast tematic, valori discursive*; ci* – corectare şi substituire;

• conclusivele: *aşadar*, *prin urmare*, *deci*, *de aceea etc.* = conectori adverbiali: relaţiile evidenţiate: fapt – consecinţă; premisă – concluzie sau introduce o explicaţie de tip apozitiv.

Notă. De interes, ar fi relaţiile pragmatice discursive din structura construcţiilor incidente. Adverbul poate fi component al construcţiilor incidente: *ei*, *bine*; *aşa*, *şi…*; *mă rog* etc., iar semantica şi uzul incidenţei s-ar explica prin roluri tematice, precum: *opinie; explicaţie; incidenţă*; ori prin: legătura dintre idei sau discursul raportat (vocativ; interjecţie adresativă; circumstanţial parantetic: *Desigur*, *voi veni*. *Din păcate*, *nu*).

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE. SIGLE

Coseriu 1967 = E. Coseriu, *Determinación y entorno*, în idem, *Teoría del lenguaje y lingüística general. Cinco estudios*, Editorial Gredos, Madrid, 1967.

DEP = J. Moeschler, A. Reboul, *Dicţionar enciclopedic de pragmatică*. Coordonarea traducerii: Carmen Vlad şi Liana Pop, Editura Echinox, Cluj-Napoca, 1999 (ediţia originală: Seuil, Paris, 1994).

Draşoveanu 1997 = D. D. Draşoveanu, *Teze şi antiteze în sintaxa limbii române*, Editura Clusium, Cluj-Napoca, 1997.

Eliade 1981 = Mircea Eliade, *La ţigănci*, în idem, *În curte la Dionis*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1981.

Eminescu 1979 = Mihai Eminescu, *Literatura populară*, vol. I. Ediţie îngrijită şi prefaţată de D. Murărașu, Editura Minerva, Bucureşti, 1979.

GALR 2005 = *Gramatica limbii române*, vol. I. *Cuvântul*, vol. II. *Enunţul*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2005.

GBLR = *Gramatica de bază a limbii române*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2010.

Mardale 2012 = Al. Mardale, *Despre conceptul de salienţă lingvistică şi căror fenomene corespunde în limba română*, în R. Zafiu *et alii* (coord.), *Limba română. Direcţii actuale în cercetarea lingvistică* [...]. *Actele celui de-al XI-lea Colocviu al Departamentului de Lingvistică*, Editura Universităţii din Bucureşti, Bucureşti, 2012, p. 147–156; http://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-00673661

Neamţu 2007 = G. G. Neamţu, *Teoria şi practica analizei gramaticale. Distincţii şi... distincţii (cu trei seturi de grile rezolvate şi comentate)*. Ediţia a II-a revăzută, adăugită şi îmbunătăţită, Editura Paralela 45, Piteşti, 2007.

Stănescu 1985 = Nichita Stănescu, *Evocare*, în idem, *Ordinea cuvintelor. Versuri (1957–1983)*. Prefaţă, cronologie şi ediţie îngrijită de Alexandru Condeescu, cu acordul autorului, vol. I, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1985.

Traugott 1989 = E. C. Traugott, *On the rise of epistemic meanings in English: An example of subjectification in semantic change*, în „Language”, LVII, 1989, p. 33–65.

Vlad 2000 = C. Vlad, *Textul aisberg. Elemente de teorie şi analiză*, Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj-Napoca, 2000.

Wittgenstein 1921/1991 = L. Wittgenstein, *Tractatus logico-philosophicus*. Traducere, cuvânt introductiv şi note de Alexandru Surdu, Editura Humanitas, Bucureşti, 1991.

Zafiu 2009 = R. Zafiu, *Evoluţia adverbelor de timp* ***atunci***, ***acum***, ***apoi*** *către statutul de mărci discursive*, în Rodica Zafiu, Gabriela Stoica, Mihaela N. Constantinescu (eds), *Limba română. Teme*

BDD-V429 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:51 UTC)

actuale. Actele celui de-al 8-lea Colocviu al Catedrei de limba română, Editura Universităţii din Bucureşti, Bucureşti, 2009, p. 779–793.

ADVERBIAL CONNECTORS. ANALYSIS OF THE INSTRUCTIONAL PRACTICE (*Abstract*)

In our research regarding the textual connectors, we focused on the following issues: theoretical concepts concerning the textual or discoursive-pragmatic connectors; the adverb's process of pragmaticalization; some descriptive aspects, an inventory and a pragma-stylistic analysis of the discoursive adverb (seen as textual connector).

The supporting corpus for the proposed research direction will consist of poetic texts containing adverbs with a pragmatic role, without referential meaning, and the methodology we shall use is specific to Morpho-Syntax and Pragma-Stylistics.

Cuvinte-cheie: *conector sintactic vs conector textual*; *sens textual vs sens relaţional*; *adverb discursiv pragmatic*; *analiză pragmastilistică*.

Keywords: *syntactic connector vs textual connector*, *textual meaning vs relational meaning*; *discoursive-pragmatic adverb*; *Pragma-Stylistic analysis.*

Universitatea „Petru Maior”
Târgu Mureş, str. Nicolae Iorga, 1
luminita.chiorean@yahoo.com

BDD-V429 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:51 UTC)